

СУТНІСТЬ ТА ФАКТОРИ ВИНИКНЕННЯ КРЕДИТНИХ РИЗИКІВ

У статті розглянуто сутність кредитних ризиків банку, систематизовано причини їх виникнення, частково досліджено вплив світової фінансової кризи на вітчизняне банківське кредитування.

В статье рассмотрена сущность кредитных рисков банка, систематизированы причины их возникновения, частично исследовано влияние мирового финансового кризиса на отечественное банковское кредитование.

Essence of credit risks of bank is considered in the article, the reasons of their origin are systematized, the influence of world financial crisis on the domestic bank crediting is partly investigational.

Ключові слова: кредитування, кредитний ризик, фінансова криза.

Кредитування є основним напрямом діяльності сучасного банку. Проте в умовах світової фінансової кризи, що охопила практично всі країни, зокрема й Україну, банківське кредитування було суттєво скорочено через погіршення фінансового стану позичальників та неможливістю розрахуватись за власними зобов'язаннями перед комерційними банками. Ризик неповернення позичених коштів є надто високим у сучасних умовах, тому банки вдаються до радикальних дій – скорочують кредитування, збільшують ставки на кредити, ставлять нові вимоги до застави тощо.

Оскільки надання кредитів – це основне джерело прибутку для банку, а їх неповернення завдає йому збитків, кредитні ризики є визначальними у діяльності банків, займають значне місце серед інших банківських ризиків. Так, за результатами експертних оцінок (проаналізовано 100 банків, на частку яких припадає 90% загальних активів банківської системи України), структура потенційних втрат виглядає так: 50% – кредитні ризики; 20% – ризики ліквідності; 5% – валютні ризики; 25% – інші ризики.

Проблемам визначення та вимірювання кредитного ризику присвячено багато наукових праць, зокрема таких авторів: Л.Примостка, М.Савлук, Л.Слобода, О.Ковальов, А.Мороз, Ж.Довгань та інших вітчизняних та зарубіжних вчених, у яких містяться як теоретичні, так і практичні рекомендації щодо управління кредитним ризиком банку. Однак динамізм сучасних подій, зміни в економічній, політичній, соціальній сферах країни вимагають постійного вивчення та вдосконалення методик вимірювання та управління кредитними ризиками для забезпечення ефективної роботи банків, підвищення ступеня їх надійності.

Тому метою нашого дослідження є розкриття сутності, причин виникнення та видів кредитного ризику банку, визначення рівня впливу світової фінансової кризи на нього.

Сучасні комерційні банки можуть запропонувати клієнтам до 200 видів різноманітних банківських продуктів та послуг, серед яких важливе місце посідає кредитування. Кредитування є основним напрямом діяльності

ФІНАНСИ

сучасного банку, оскільки кредитний портфель складає більше 75% банківських активів, забезпечує 2/3 усіх банківських доходів.

Однак негативний вплив світової фінансової кризи, яка розпочалася ще у 2007 році, істотно відбився на банківській системі кредитування України. У зв'язку з фінансовою кризою зменшилась ресурсна база банків для кредитування через погіршення фінансового становища як фізичних, так і юридичних осіб, зниження їх кредитоспроможності, як наслідок, неможливості позичальників розрахуватись за власними зобов'язаннями перед банками. Фінансова криза призвела до скорочення попиту на кредити та відтік депозитів, відчутним залишається знецінення національної валюти, інфляційні коливання тощо. Якщо раніше вітчизняні банки намагалися за рахунок кредитування одержати максимальні прибутки, то в сучасних умовах банки намагаються лише повернути надані кредити та одержати за них відсотки. Рівень кредитування значно скоротився, вирости процентні ставки за кредитами, знизилась довіра населення до банків тощо.

Ступінь заборгованості за кредитами характеризує рівень проблемних кредитів, які включають пролонговані та прострочені кредити. Динаміка структури заборгованості за кредитами, наданими в економіку України за 2003-2011 рр. (табл. 1), відображає негативний вплив фінансової кризи на рівень проблемних кредитів банків України – їх зростання та питомої ваги у кредитному портфелі банків України. Частка проблемних кредитів у структурі кредитних портфелів комерційних банків з 2003 по 2008 рік мала тенденцію до зниження і була незначною, однак, починаючи з 2009 року, почала стрімко зростати. На початок поточного року становить уже майже 12%.

Сукупність даних факторів значно підвищує кредитний ризик банків. Під кредитним ризиком розуміють ймовірність несплати позичальником основного боргу та відсотків, які належать до сплати за користування кредитом у терміни, визначені у кредитній угоді. Що, по суті, означає ймовірність майбутніх збитків банку, зумовлених частковим або повним дефолтом боржника за своїми зобов'язаннями.

Таблиця 1

Динаміка структури заборгованості за кредитами, наданими в економіку України за 2003-2011 рр.

Показник	Станом на 1.01								
	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
Кредитний портфель, млн. грн	46736	73442	96945	156268	268294	485368	792244	747348	757891
Проблемні кредити, млн. грн.	2113	2500	3145	3379	4456	6357	18015	69935	90319
Питома вага проблемних кредитів, %	4,5	3,4	3,2	2,2	1,7	1,3	2,3	9,4	11,9

Таблиця складена авторами на основі даних Національного банку України [1].

Різноманітні джерела економічної інформації подають багато визначень кредитного ризику. Деякі з них переплітаються та дублюються, а деякі вирізняються оригінальністю і нестандартністю підходу.

На думку С.Павлюка: «Кредитний ризик є вартісним виразом ймовірної події в ході кредитної операції, яка може призвести до збитків, тобто, до відхилення фактичних показників від передбачуваних у кредитора». На нашу думку, дане визначення є неповним, оскільки не визначає джерело виникнення кредитного ризику.

Науковець О.Пернарівський визначає, що кредитний ризик банку – це міра невизначеності щодо виникнення небажаних подій при здійсненні фінансових угод, суть яких полягає в тому, що контрагент банку не зможе виконати взятих на себе за угодою зобов'язань і при цьому не вдасться скористатися забезпеченням повернення позичених коштів.

Однак, кредитний ризик пов'язаний не лише з кредитними операціями, а стосується кореспондентських і депозитних рахунків певного банку в інших банках, операцій з цінними паперами, гарантійних операцій, а також операцій кредитного характеру (лізингу, факторингу, форфейтингу) тощо. Тому, на нашу думку, кредитним ризиком є ризик втрат позичальника, пов'язаних з погіршенням стану дебітора, контрагента по операції, емітента цінних паперів тощо. Кредитному ризику властива величезна кількість факторів, що його утворюють. Так, розробниками системи управління ризиками Mark To Future компанії Algorithmics доведено, що на кредитні ризики впливають від 50 до 2000 ризикоутворюючих факторів. Для порівняння зазначимо, що за цією ж системою, на ринок впливає від 50 до 1000 факторів ризику.

До ризикоутворюючих факторів кредитного ризику відносяться: значний обсяг кредитів, наданих вузькій групі позичальників або галузей, часта зміна кредитної політики, висока частка кредитів для фінансово нестабільних позичальників, концентрація діяльності банку в маловивчених, нових, нетрадиційних для банку сферах діяльності, надмірна довіра до забезпечення кредитів, незадовільна диверсифікація кредитного ризику, відсутність адекватної або достатньої інформації для аналізу і розуміння параметрів кредитного ризику, недоліки в методології розрахунку резервів під можливі втрати по активних операціях тощо [2, с.75].

Всесвітнім банком було визначено основні внутрішні та зовнішні фактори, що спричиняють втрати при кредитуванні (табл. 2). За цими даними внутрішні фактори є причиною 67% втрат банків за позиками, а зовнішні – 33% [3, с.158].

Таблиця 2

Фактори, що спричиняють втрати банку при кредитуванні

1. Внутрішні фактори	67%	2. Зовнішні фактори	33%
1.1 Недостача забезпечення	22%	2.1 Банкрутство компаній	12%
1.2 Неправильна оцінка інформації при вивченні заявки на позичку	21%	2.2 Вимоги кредиторів про погашення заборгованості	11%

ФІНАНСИ

1.3 Слабкість операційного контролю і затримки у виявленні і реагуванні на ранні попереджувальні сигнали	18%	2.3 Безробіття / сімейні проблеми	6%
1.4 Погана якість забезпечення	5%	2.4 Крадіжка / шахрайство	4%
1.5 Неможливість одержання обговореного у контракті забезпечення	1%		

Згідно цієї класифікації, основним зовнішнім фактором виникнення кредитного ризику є банкрутство підприємств. Але, як показує практика, є такі позичальники, які не сплачують кредит та відсотки за ним не тому, що в них немає можливості, а тому, що просто не бажають цього робити. Тому ми вважаємо, що дана класифікація не є вичерпною, не враховує чинників зовнішнього, щодо банків та контрагентів, середовища, в якому постійно відбуваються процеси, що зумовлюють перспективні та сприятливі умови для кредитування банками нових клієнтів, економічно значущих галузей та регіонів, інноваційних проектів або, навпаки, створюють додаткові труднощі, що виявляються у підвищенні негативної дії кредитних ризиків та зниження якості їхніх кредитних портфелів.

У зв'язку з цим для адекватного оцінювання та ефективного впливу на чинники кредитних ризиків банківських установ вважаємо за доцільне використовувати їх комплексну класифікацію, яка враховує чинники виникнення кредитного ризику зі сторони позичальника, зі сторони банку та зовнішнього середовища щодо банків та позичальника (табл. 3).

Таблиця 3

Класифікація чинників кредитних ризиків банківських установ

Група чинників	Види чинників
1. Чинники зовнішнього щодо банків та контрагентів середовища	- Законодавчо-регулюючі - Загальноекономічні - Політичні - Форс-мажорні
2. Внутрішньо банківські чинники кредитних ризиків	- Стратегічні - Організаційні - Управлінські - Інформаційні
3. Чинники, притаманні діяльності позичальників	- Характеристики позичальника - Характеристики кредитної угоди - Забезпечення повернення кредиту - Рівень обслуговування кредиту позичальником

Чинники кредитних ризиків по-різному впливають на діяльність банків – банк може отримати неочікуваний дохід або, як найчастіше буває, зазнати фінансових збитків. Негативний характер прояву кредитних ризиків призводить до збитків банку за кредитними операціями, втрати репутації серед клієнтів і навіть до зниження фінансової стійкості та платоспроможності. Тому систематизація чинників кредитних ризиків поліпшить процес управління кредитними ризиками та запобіжить непередбачуваним втратам банку.

Отже, кредитний ризик є визначальним та найхарактернішим ризиком банківської діяльності. Світова фінансова криза негативно вплинула на вітчизняне банківське кредитування, тому всебічне врахування розглянутої класифікації та впливу ризикоутворюючих факторів на рівень кредитних

ризиків сприятиме підвищенню ефективності кредитних операцій, допоможе достойно виходити із кризових ситуацій у банківській діяльності.

Список використаних джерел:

1. Сайт Національного банку України. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.bank.gov.ua.
2. Ларіонова К.Л., Гаращук О. М. Теоретичні засади дослідження поняття та сутності кредитних ризиків банківської діяльності // Наука й економіка. – 2009. – № 4 (16). – т.1. – С.74.
3. Бугель Ю. Напрями удосконалення сучасних методів управління банківським кредитним портфелем // Галицький економічний вісник. — 2010. — №2(27).— С.157.